

Iseloomukasvatus Ameerika Ühendriikides

Dr Merle J. Schwartz, haridus- ja teadusdirektor

Character Education Partnership

Mis on iseloomukasvatus? [Väljavõte, (M Schwartz, 2007)]

Washingtonis asuv riiklik kolmanda sektori uurimiskeskus Iseloomukasvatuse Ühing (*Character Education Partnership*, CEP) tähistab terminiga *iseloomukasvatus* erinevaid haridusteoreetilisi käsitusviise, mida pooldavad iseloomukasvatust, kaasa arvatud *moraalikasvatust* ning *õiglase kogukonna* ja *hooliva kogukonna* lähenemisi edendavad grupid, kes kõik on pühendunud sellele, et aidata noortel inimestel saada vastutustundlikeks ja hoolivateks kodanikeks. Iseloomukasvatus parandab õpilaste väärtussüsteemide arengut. See ei hõlma üksnes sotsiaalseid norme, vaid ka kultuurilist mitmekesisust – õpilaste arusaama sellest, miks on oluline hoida väärtusi nagu õiglus, hoolivus või vastutustundlikkus ning nende soovi elada ja tegutseda selliste väärtuste järgi. Kõik programmid, millel on selline eesmärk, saavadki iseloomukasvatuse osaks. Iseloomukasvatus kinnitab arvamust, et noorte eetiline, sotsiaalne ja emotsionaalne areng on sama oluline kui akadeemilised saavutused.

Ameerika Ühendriikide haridusministeerium defineerib iseloomukasvatust järgmiselt:

Iseloomukasvatus õpetab harjumuspäraseid mõtte- ja teguviise, mis aitavad inimestel elada ja koos töötada perekondade, sõpruskondade, naabruskondade, kogukondade ja riigi kodanikena.

Iseloomukasvatus on õppimisprotsess, mis võimaldab õpilastel ja täiskasvanutel koolikogukonnas tegutseda vastavalt eetilistele väärtustele nagu austus, õiglus, kodanikuvoorused, vastutustunne enda ja teiste ees, ning neid väärtusi mõista ja nendest hoolida. Selliste väärtuste abil ehitame üles hoiakud ja teguviisid, mis on iseloomulikud turvalistele, tervetele ja informeeritud kogukondadele ning mis moodustavad meie ühiskonna alustalad.

Kokkuvõtteks on iseloomukasvatus mitmekülgne käsitusviis, milleni kõige tõhusamalt jõutakse üldise koolireformi kaudu (Berkowitz ja Bier, 2005). Iseloomukasvatus hõlmab lapse arengu mõistmist, iseloomukultuuri sisseseadmist, iseloomukasvatuse lõimimist akadeemilisse õppekavasse, sobiva pedagoogilise käsitusviisi kasutamist ning hulgaliselt sidusgruppide kaasamist.

Kuidas on iseloomukasvatus arenenud Ameerika Ühendriikides? [Väljavõte (M. Schwartz, 2007)]

Iseloomukasvatus ei ole uus idee, see pärineb läänemaailmas peaaegu 2000 aasta tagusest kreeka klassikalisest mõtlemisest. Ameerikas on iseloomukasvatusel alati olnud koolis tähtis roll. Ameerika

Ühendriikide põhiseaduses ja selle preambulis esitavad Ameerika Ühendriikide asutajad nägemuse valitsusest, mis nõuab kodanikelt aktiivset kaasalöömist valitsusasjades. Asutajad uskusid, et demokraatia jaoks tuleb arendada kodanikes demokraatlikke väärtusi – austust individuaalsete õiguste ja seaduse vastu, üldise hea edendamist ning aktiivset osavõttu avalikust elust. Kui valitsus on loodud rahva poolt ja rahva jaoks, peavad inimesed arenema moraalselt isiksusteks, kelle iseloom peegeldab demokraatlikke väärtusi, mida oodatakse demokraatliku korraga riigi kodanikelt.

Kõigepealt oli USAs iseloomukasvatuse allikaks piibel. Seejärel, 1836. aastal, kirjutas William Holmes McGuffey hulga kooliraamatuid, mis olid mõeldud õpetama nii lugemist kui selle aja ühiskondlikes moraali väärtustes ja uskumustes peituvat eluviisi. Õpetades erinevaid teadmisi õpilastes huvi äratavate lugude kaudu, õpetas raamat ka moraalseid ja eetilisi põhimõtteid ning religioosid käsitusi.

Koolid pidid õpetama õpilastele mitte ainult akadeemilisi teadmisi, vaid ka aitama neil arendada moraalselt iseloomu. Iseloomukasvatus koolides on aastakümnete jooksul läbi teinud muutusi kooskõlas ühiskondlike muutuste ning uuringutega inimese psühholoogia ja arengu vallas. Näiteks 1960. aastatel, kui keskendumine isiklikule arengule oli tõusuteel, langes usk objektiivsetesse moraalinormidesse. 1970. aastatel rõhutati koolides väärtuste selitamist ja Lawrence Kohlbergi moraaliarutluse arengu teooriaid. Iseloomukasvatuse taastulemine toimus 1990. aastatel. Kavandati sellist iseloomukasvatuse käsitusviisi, mis hõlmaks arusaama, et iseloomu kognitiivsed, afektiivsed ja käitumuslikud aspektid töötavad koos. Enamike iseloomu- või moraalkasvatusega tegelevate inimeste arvates oli vaja, et õpetajad arendaksid moraalseid klassi- ja koolikogukondi, kus õpilased õpiksid iseend ja teisi austama ning neist hoolima demokraatlikus keskkonnas, mis pakuks õpilastele nii valikuid kui ka võimalusi võtta endale vastutus muuta see paik kasulikuks kohaks, kus kasvada ja õppida. (Lickona, 1993)

Kuidas iseloomukasvatust Ameerika Ühendriikides rahastatakse? [Väljavõte (M. Schwartz, 2008)]

Ameerika Ühendriikide haridusministeeriumi (USDOE) toetused ja riiklikud õigusaktid on kaks viisi, kuidas valitsusasutused on asjasse segatud, ning see näib toetavat väidet, et õpetajatel tuleks tõepoolest kaasata iseloomukasvatus oma pingutustesse õpilasi harida. Alates 1994. aastast on USDOE loonud 136 riiklikku ja kohalikku haridusagentuuri, mille juurde kuuluvad toetused iseloomukasvatusele. See raha moodustab osa programmi „Ükski laps ei jää maha“ (*No Child Left Behind*) laiendatud rahastamisest iseloomukasvatuse programmi „Partnerships in Character Education Program“ jaoks (Release, 2006).

„Partnerships in Character Education Program“ annab välja toetusi, et õhutada riiklikke ja kohalikke agentuure kavandama ja rakendama iseloomukasvatuse programme, mis „õpetavad õpilastele eetika

tuummõisteid nagu kodanikuks olemine, õiglus, vastutustunne ning austus iseenda ja teiste vastu.“ 2006. aastal maksti toetusi välja 15,5 miljoni dollari ulatuses.

Aastatel 1993-2004 võeti 23 USA osariigis vastu uusi õigusakte või vaadati läbi vanu, pöörates tähelepanu iseloomu- või moraalikasvatusele (Clanzer ja Milson, 2006). Kuna iga osariik valib ise programmi, mille abil saavutada osariiklike ja üleriigilisi akadeemilisi eesmärke, sõltub ka rahastamine osariiklikest ning kohaliku koolisüsteemi otsustest. See tähendab, et kui kohalik kool või piirkond ei ole taotlenud ega saanud ühtegi riiklikku piiratud hulgal välja antavat toetust iseloomukasvatuse jaoks ning kui osariik ei rahasta (nii enamjaolt ongi), siis koolid jäetakse oma vajadustes ja rahastamises vastavalt prioriteete looma. *Üldiselt, enamik koole saab väga vähe rahastamist iseloomukasvatuse jaoks.* Iseloomukasvatuse Ühing teeb ulatuslikku tööd koolides ja piirkondades. Pikaajaline tugi tuleb tavaliselt riiklikest toetustest, mis koolil on õnnestunud saada, kohalikest suurfirmadelt või altruistlikelt sihtasutustelt.

Mis on tulemuslik iseloomukasvatus?

Kuni tulemuslik iseloomukasvatus pole USA koolides veel standard, leidub komponente, mis teadaolevalt parandavad kõvasti iseloomukasvatuse kvaliteeti ja tõhusust. Need tegevused hõlmavad üldist käsitlusviisi koolikliima/kultuuri kohta, ühist pedagoogikat (õpetamisstrateegiad) nii akadeemilise kui iseloomuarengu jaoks (õppimine koostöö kaudu, klassi koosolekud, projektipõhine õppimine, sokraatiline arutelu jne), moraalse/eetiliste teemade lõimimist akadeemilistesse juhistesse ning ka sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste õpetamist nagu konfliktilahendus, aktiivne kuulamine, empaatia/teise vaatepunkti valimine ning vastutustundlik probleemilahendus.

Uuringus „Mis töötab“ (What works), mille viisid CEP jaoks läbi Berkowitz ja Bier (2005), vaadeldi põhjalikult mitmeid valmis iseloomukasvatuse programme, et selgitada välja sobivad. Selgus, et tõhusalt rakendatuna võivad mitmed iseloomukasvatuse programmid noori oluliselt mõjutada ning et see mõju võib olla üsna kauakestev. Välja toodi omadused, mis tulemuslikke programme iseloomustasid:

- Professionaalne areng. Kõik 33 tulemuslikku programmi tunnustasid jätkuvat professionaalset arengut.
- Suhtlemine eakaaslastega. Kõik 33 hõlmasid tegevuskavasid selle jaoks, kuidas edendada õpilaste omavahelist suhtlust, näiteks arutelu, rollimängu ning ühisõpet.
- Otsene õpetamine ja oskuste treening. Mitmed programmid sisaldasid otseseid juhiseid iseloomu ning spetsiifiliste intrapersonaalsete (nt enesega toimetulek) ja isiksustevaheliste (nt konfliktilahendus) oskuste ja võimete kohta.

- Väljatoodud tavad ja reeglid. Rohkem kui pooled uuritud programmides kasutasid spetsiifilist keelt iseloomu, moraali, väärtuste või eetika kohta.
- Perekonna ja/või kogukonna kaasamine. Lapsevanemate ja teiste kogukonnaliikmete kaasamine nii iseloomukasvatuse objektide/vastuvõtjate kui programmide kujundajate ja täitjatena oli levinud strateegia.
- Eeskujud ja mentorid. Nii eakaaslastest kui täiskasvanutest eeskujud edendavad iseloomukasvatust.
- Lõimimine akadeemilisse õppekavasse. Peaaegu pooled tõhusatest programmides on mingil moel lõimitud akadeemilisse õppekavasse, kõige sagedamini sotsiaalteaduste ning keelega seotud õppeainetesse.
- Mitmete tegevusplaanide kasutamine. Peaaegu kõik tõhusad programmid kasutavad mitmestrategialist käsitlusviisi, mitte ei tugine ühele mudelile või vahendile.

Hea iseloomukasvatus on üldine, see on seotud klassiruumi elu iga küljega, kaasa arvatud akadeemilised õppeained. Iseloomukasvatus toimub kõikjal koolis, nii mänguväljakul, kohvikus, koridorides, koolibussis kui mujal. See pakub pikaajalisi lahendusi moraalsele, sotsiaalsele, emotsionaalsele ja akadeemilistele küsimustele, mis on üha olulisemad seoses meie ühiskonna ja kooli turvalisusega.

Tulemusliku iseloomukasvatuse üksteist printsiipi

Washingtonis (DC) asuv Iseloomukasvatuse Ühing sedastab, et kuigi tulemusliku iseloomukasvatuse jaoks ei ole ühtainsat eeskirja, on olemas mõned olulised põhiprintsiibid. Järgmised üksteist printsiipi sobivad kriteeriumideks, mida koolid ja muud rühmad võivad kasutada iseloomukasvatuse planeerimiseks ja olemasolevate iseloomukasvatuse programmide, raamatute ja õppematerjalide hindamiseks.

Tulemuslik iseloomukasvatus...

1. Edendab eetilisi tuumväärtusi ja toetavaid pädevusväärtusi kui hea iseloomu aluseid.

Iseloomukasvatus peab õigeks, et laialt levinud, otsustavalt olulised eetilised tuumväärtused – nagu hoolivus, ausus, õiglus, vastutus ning austus enda ja teiste vastu – koos neid toetavate pädevusväärtustega – nagu usinus, tugev väärtuseetika ja visadus – moodustavad hea iseloomu aluse. Iseloomu arendamisele pühendunud kool seisab nende väärtuste eest (millele vahel viidatakse kui „voorustele” või „iseloomuomadustele”), määratleb need käitumisviisidena, mida saab koolielus

järgida, kujundab neid väärtusi, uurib neid ja arutleb nende üle, kasutab neid koolis inimsuhete alusena, tunnustab nende avaldusi koolis ja kogukonnas ning peab kõiki kooli liikmeid vastutavaks käitumisstandardite ees, mis on tuumväärtustega kooskõlas.

Iseloomu arendamisele pühendunud koolis suhtutakse nendesse tuumväärtustesse kui kohustavatesse, kui indiviidi ja kogukonna südametunnistusele tuginevatesse väärtustesse. Iseloomukasvatus kinnitab, et nende väärtuste kehtivus ja meie kohustus neid alal hoida tulenevad asjaolust, et sellised väärtused jaatavad meie inimväärikust, edendavad indiviidi arengut ja heaolu, teenivad ühist hüve, täidavad klassikalisi pööratavuse (st Kas sa tahaksid, et sind sel viisil koheldaks?) ja universaalsuse (st Kas sa tahaksid, et kõik inimesed käituksid sarnases olukorras sel viisil?) teste ning panevad aluse meie õigustele ja kohustustele demokraatlikus ühiskonnas. Kool teeb selgeks, et need inimlikud põhiväärtused ületavad religioosseid ja kultuurilisi erinevusi ning väljendavad meie ühist inimlikkust.

Iseloomukasvatuse Ühing (CEP) usub, et iseloomukasvatuse esmasest fookusest on heale inimesele vajalike eetiliste tuumväärtuste arendamine. Kuid iseloomukasvatus püüab arendada ka täiendavaid pädevusi, mis võimaldavad õpilastel klassis, tööl ja mis tahes muude ettevõtmiste juures toimida vastavalt oma kõrgeimale potentsiaalile. Need iseloomukasvatuse kaks osa töötavad koos teineteist vastastikku toetades.

2. Defineerib „iseloomu” laiahaardeliselt, hõlmates mõtlemise, tunded ja käitumise.

Hea iseloom sisaldab eetiliste tuumväärtuste mõistmist, nendest hoolimist ja nendele vastavat käitumist. Holistlik lähenemine iseloomu arengule püüab seega arendada moraalse elu kognitiivseid, emotsionaalseid ja käitumuslikke aspekte. Õpilased õpivad tuumväärtusi mõistma neid uurides ja nende üle arutledes, jälgides käitumiseeskujusid ning lahendades väärtusi puudutavaid probleeme. Õpilased õpivad tuumväärtustest hoolima, arendades empaatiat, kujundades hoolivaid suhteid, aidates kogukonda luua, kuuldes illustreerivaid ja inspireerivaid lugusid ning mõtiskledes elukogemuste üle. Nad õpivad tuumväärtustele vastavalt toimima, arendades prosotsiaalseid käitumisviise (nt tunnete väljendamist, aktiivset kuulamist, abistamisoskusi) ja neid käitumisviise korduvalt harjutades, eriti suhete kontekstis (nt erinevas vanuses laste vastastikuse juhendamise, konfliktide lahendamise, kooli- ja kogukondlike ülesannete läbi). Lastel iseloomu kasvades areneb neil aina täiuslikum arusaamine tuumväärtustest, sügavam pühendumus nende väärtuste kohaselt elamisele ning tugevam võime ja kalduvus nendele vastavalt käituda.

3. Kasutab laiahaardelist, kavatsuslikku ja ennetavat lähenemist iseloomukasvatusele.

Iseloomu arendamisele pühendunud koolid vaatavad ennast läbi moraalse prisma, et hinnata, kuidas praktiliselt kõik koolis toimuv mõjutab õpilaste iseloomu. **Laiahaardeline** lähenemine kasutab hariduse kõiki aspekte kui võimalusi iseloomu arendamiseks. Siia hulka kuuluvad vahel *varjatud õppekavaks* nimetatud (nt kooli tseremooniad ja toimingud, õpetajate eeskujud, õpilaste suhted õpetajate,

teiste kooli töötajate ja üksteisega, õpetamise protsess, õpilaste erinevustesse suhtumine, õppimise hindamine, koolikeskkonna haldamine, distsipliinipoliitika), *akadeemiline õppekava* (st põhilised õppeained, sealhulgas terviseõpetus) ja *õppekavavälised tegevused* (st spordirühmad, klubid, kogukondlikud projektid, pikapäevarühmad). „Eraldiseisvad” iseloomukasvatuse programmid võivad olla kasulikud esimeste sammude või abistavate elementidena käimasolevas ettevõtmises, kuid ei asenda adekvaatselt holistlikku lähenemist, mis integreerib iseloomukasvatuse koolielu igasse aspekti. Lõpuks, selle asemel et lihtsalt oodata võimaluste tekkimist, astub kooli töötajaskond vastavalt **kavatuslikule** ja **ennetavale** lähenemisele sihilikke samme iseloomu arendamiseks, tuginedes igal võimalusel praktikatele, mille tõhusus on uuringutega tõestatud.

4. Loob hooliva koolikogukonna.

Iseloomule pühendunud kool soovib saada tsiviliseeritud, hooliva ja õiglase ühiskonna mikrokosmoseks. See saavutatakse kogukonna loomisega, mis aitab kõikidel liikmetel üksteisega hoolivaid suhteid kujundada. See hõlmab hoolivate suhete arendamist õpilaste vahel (vanusetasemetel piires ja vahel), töötajate vahel, õpilaste ja töötajate vahel ning töötajate ja perekondade vahel. Need hoolivad suhted toetavad nii õppimissoovi kui ka soovi olla hea inimene. Kõik lapsed ja noorukid vajavad turvalisust, kuuluvust ja panuse andmise kogemust ning nad internaliseerivad tõenäolisemalt nende gruppide väärtusi ja ootusi, mis nendele vajadustele vastavad. Samuti, kui töötajad ja lapsevanemad kogevad suhetes üksteisega vastastikust austust, õiglust ja koostööd, siis areneb tõenäolisemalt nende võime neid väärtusi õpilastes edendada. Hoolivas koolikogukonnas on klassiruumide ja kogu koolikeskkonna (nt koridoride, kohviku, mänguväljaku, koolibussi, kantselei ja õpetajate toa) igapäevaelu täidetud hooliva ja teisi austava kliimaga.

5. Pakub õpilastele võimalusi moraalseks toimimiseks.

Õpilased on eetika valdkonnas nagu ka intellektuaalses valdkonnas konstruktiivsed õppijad: nad õpivad kõige paremini tegevuse läbi. Hea iseloomu arendamiseks vajavad nad palju mitmesuguseid võimalusi, et rakendada nii igapäevases suhtluses ja aruteludes kui ka ühiskondlikus töös väärtusi nagu kaastunne, vastutus ja õiglus. Tegelik elu väljakutsetega (nt kuidas jagada tööülesandeid ühistöö õppegrupis, kuidas saavutada konsensus klassikoosolekul, kuidas vähendada kaklemist mänguväljakul, kuidas viia läbi teenindusõppe projekti) jõudu katsudes ja nende kogemuste üle arutledes arendavad õpilased praktilist arusaamist teistega koos töötamise ja panustamise nõuetest. Korduvate moraalse kogemuste kaudu arendavad ja harjutavad õpilased oskusi ja käitumuslikke harjumusi, mis moodustavad iseloomu toimimise poole.

6. Sisaldab tähenduslikku ja väljakutseid pakkuvat akadeemilist õppekava, mis austab kõiki õppijaid, arendab nende iseloomu ja aitab neil edu saavutada.

Kui õpilased saavutavad koolitöös edu ning tunnevad end kompetentsete ja autonoomsetena, siis tunnevad nad tõenäolisemalt, et neid peetakse väärtuslikuks ja neist hoolitakse kui inimesest. Kuna õpilased tulevad kooli erinevate oskuste, huvide ja vajadustega, siis on kõikide õpilaste edule kaasa aitav akadeemiline programm selline, kus sisu ja pedagoogika on piisavalt mitmekülgsed, et haarata kõiki õpilasi. See tähendab, et pakutakse õppekava, mis on õpilastele loomupäraselt huvitav ja tähendusrikas. Tähendusrikas õppekava sisaldab aktiivseid õpetamis- ja õppimismeetodeid nagu ühisõpe, probleemilahenduse lähenemised ja kogemuspõhised projektid. Need lähenemised suurendavad õpilase autonoomiat, apelleerides õpilaste huvidele, pakkudes neile võimalusi loovalt mõelda ja oma ideid katsetada ning edendades valiku- ja hääleõiguse tunnet – võimalust öelda oma arvamus neid mõjutavate otsuste ja plaanide kohta.

Lisaks otsivad efektiivsed iseloomukasvatavad õpetatava akadeemilise sisu ja arendatavate iseloomuomaduste loomulikke kokkupuutepunkte. Need „iseloomuseosed” võivad esineda mitmel kujul, näiteks teaduses aktuaalsete eetiliste teemade käsitlemine, arutelu ajalooliste tavade ja otsuste üle ning diskussioon iseloomuomaduste ja eetiliste dilemma üle kirjanduses. Kui õpetajad seavad õppekava iseloomuomaduste esiplaanile, siis soodustavad nad õppeaine seostamist õpilaste loomulike huvide ja küsimustega ning parandavad selles protsessis õpilaste kaasatust ja tulemusi. Kui õpetajad edendavad pädevusväärtusi nagu intellektuaalne uudishimu, kriitiline mõtlemine ja usinus, siis suudavad õpilased tõhusamalt oma tööd parimal viisil teha.

7. Püüab edendada õpilaste endast lähtuvat motivatsiooni.

Iseloomu defineeritakse sageli kui „õige asja tegemist siis, kui keegi ei vaata”. Parim eetiline põhjus näiteks reeglite järgimiseks on austus teiste õiguste ja vajaduste vastu – mitte hirm karistuse ees või soov saada hüvitust. Samamoodi tahame, et õpilased oleksid teiste vastu lahked seesmise veendumuse tõttu, et lahkus on hea, ja soovist olla lahke inimene. Endast lähtuva motivatsiooni kasv on arenguline protsess, mida iseloomu edendavad koolid püüavad mitte kahjustada väliste ergutuste liigse rõhutamisega. Kui sellised koolid pakuvad õpilaste prosotsiaalsetele tegudele piisavalt sotsiaalset tunnustust (nt „Täna, et hoidsid ust – see oli sinust väga tähelepanelik”) või kiidavad iseloomu spetsiaalsete auhindade abil (nt kooli- või kogukondlike ülesannete silmapaistva täitmise eest), siis püsib fookus iseloomul. Iseloomu edendavad koolid töötavad koos õpilastega, et arendada nende arusaamist reeglitest, teadlikkust sellest, kuidas nende käitumine teisi mõjutab, ja iseloomu tugevaid külgi – nagu enesekontrolli, vaatenurga valimise ja konfliktilahendusoskusi –, mis on vajalikud vastutustundlikuks toimimiseks tulevikus. Pelgalt kuulekusega rahuldumise asemel püüavad need koolid aidata õpilastel oma vigadest kasu saada, pakkudes tähendusrikkaid võimalusi aruteluks, probleemilahenduseks ja tehtu hüvitamiseks.

8. Kaasab kooli töötajaskonna kui õppiva ja moraalse kogukonna, mis jagab vastutust iseloomukasvatuse eest ja püüab kinni pidada samadest tuumväärtustest, mis juhivad õpilaste õpetamist.

Kooli kogu töötajaskond – õpetajad, juhid, nõustajad, koolipsühholoogid, treenerid, sekretärid, kohvikutöötajad, mänguväljaku abilised, bussijuhid – tuleb kaasata iseloomukasvatuse õppimisse, selle üle arutlemisse ja selle omaksvõtmisse. Kõigepealt võtavad töötajad selle kohustuse enda peale, kujundades tuumväärtusi iseenda käitumises ja kasutades teisi võimalusi mõjutamaks õpilasi, kellega nad suhtlevad.

Teiseks, samad väärtused ja normid, mis juhivad õpilaste elu, juhivad ka koolikogukonna täiskasvanud liikmete ühiselu. Nii nagu õpilastel, kasvab ka täiskasvanute iseloom üksteisega koostööd tehes ning klasse ja kooli täiustavate otsuste tegemisel osaledes. Täiskasvanud saavad kasu ka laiemast koolitusest ning võimalustest kolleege jälgida ja seejärel rakendada iseloomu arendamise strateegiaid oma töös õpilastega.

Kolmandaks, kool, mis pühendab aega töötajate mõttevahetusele moraalsetel teemadel, aitab tagada, et kool töötab ausalt. Ainesektsioonide ja väiksemate tugigruppide koosolekutel küsivad arutlevad töötajad reeglipäraselt küsimusi nagu: Milliseid iseloomu edendavaid kogemusi kool õpilastele juba pakub? Milliseid negatiivseid moraalseid kogemusi (nt kiusamine, spikerdamine, täiskasvanute austuse puudumine õpilaste vastu, prahi tekitamine territooriumile) kool praegu ei suuda käsitleda? Ja milliseid olulisi moraalseid kogemusi (nt ühisõpe, kooli- ja kogukondlikud ülesanded, võimalused suhelda erineva rassilise, rahvusliku ja sotsiaalmajandusliku taustaga inimestega ning õppida nende kohta) kool praegu kõrvale jätab? Millised kooli tavad on vastuolus väljakuulutatud tuumväärtustega ja sooviga arendada hoolivat koolikogukonda? Sedasorti arutlus on kooli moraalse elu arendamise hädavajalik tingimus.

9. Edendab jagatud moraalist juhtimist ja laiaulatuslikku toetust iseloomukasvatuse initsiatiivile.

Tulemuslikule iseloomukasvatusele pühendunud koolidel on juhid (nt direktor, klassijuhataja või nõustaja, piirkonnajuht või nendest moodustatud eelistatavalt väike grupp), kes võitlevad selle ettevõtmise eest. Vähemalt alguses asutavad mitmed koolid ja piirkonnad iseloomukasvatuse komitee – see koosneb sageli töötajatest, õpilastest, lapsevanematest ja võimalusel kogukonnaliikmetest –, mis vastutab planeerimise, rakendamise ja toetamise eest. Aja jooksul võivad kooli või piirkonna tavalised juhtorganid selle komitee funktsioonid üle võtta. Juhtkond astub samme ka iseloomukasvatuse initsiatiivile laiaulatusliku toetuse pakkumiseks (nt töötajate adekvaatne koolitus, planeerimisaeg), mis hõlmab parimal juhul toetust piirkonna ja osariigi tasemel. Lisaks võtavad õpilased koolis oma arengutasemele sobivaid rolle iseloomukasvatuse juhtimiseks klassikoosolekutel, õpilasomavalitsuses,

tugiõpilaste tegevuses, erinevas vanuses laste vastastikusel juhendamisel, kogukondlike ülesannete klubides, töörühmades ja õpilaste juhitud initsiatiivides.

10. Kaasab perekonnad ja kogukonnaliikmed partneritena iseloomukasvatuse.

Koolid, mis lähenevad perekondadele ja kaasavad neid iseloomu arendavatesse ettevõtmistesse, suurendavad olulisel määral oma võimalusi õpilastega edu saavutada. Nad näevad vaeva, et igas staadiumis vahetada perekondadega informatsiooni iseloomukasvatuse eesmärkide ja tegevuste teemal uudiskirjade, e-kirjade, pereõhtute ja lastevanemate koosolekute abil. Suurema usalduse loomiseks kodu ja kooli vahel on lastevanemad esindatud iseloomukasvatuse komitees. Need koolid pingutavad eriti selle nimel, et läheneda lastevanemate rühmadele, kes ei pruugi ennast koolikogukonna osana tunda. Lõpuks, koolid ja perekonnad parandavad oma partnerluse tulemuslikkust, kui leiavad laiemast kogukonnast abilisi (nt ettevõtetest, noorteorganisatsioonidest, usuorganisatsioonidest, valitsusest ja meediast) iseloomu arendamise edendamiseks.

11. Hindab kooli iseloomu, kooli töötajate toimimist iseloomu kasvatajatena ja määrab, mille võrra õpilased head iseloomu näitavad.

Tulemuslik iseloomukasvatus peab sisaldama püüdu edasimineku hindamiseks nii kvalitatiivsete kui ka kvantitatiivsete meetoditega. Tähelepanu väärivad kolme tüüpi tulemused:

- (a) **Kooli iseloom:** Millisel määral muutub kool hoolivamaks kogukonnaks? Seda saab hinnata näiteks küsitlustega, milles palutakse õpilastel näidata, kui võrd nad nõustuvad väidetega nagu „Selle kooli (klassi) õpilased austavad üksteist ja hoolivad üksteisest” ja „See kool (klass) on nagu perekond”.
- (b) **Kooli töötajate areng iseloomu kasvatajatena:** Millisel määral on täiskasvanud töötajad – õpetajad, juhid ja abipersonal – arendanud arusaamist sellest, mida nad saavad teha iseloomu arengu edendamiseks? Isiklikku pühendumist sellele? Oskusi selle läbiviimiseks? Järjekindlaid harjumusi toimida vastavalt oma arenevatele võimetele iseloomu kasvatajatena?
- (c) **Õpilaste iseloom:** Millisel määral väljendavad õpilased eetilistest tuumväärtustest arusaamist, nende pühendumist ja nende vastavat toimimist? Näiteks võivad koolid koguda andmeid erinevate iseloomuga seotud käitumisviiside kohta: kas õpilaste kohalkäimine on tõusnud? Kaklused ja ajutised koolist kõrvaldamised vähenenud? Vandalism vähenenud? Uimastijuhtumite arv langenud? Koolid saavad hinnata ka iseloomu kolme valdkonda (teadmine, tundmine ja käitumine) anonüümsete küsimustike abil, mis mõõdavad õpilaste moraalset otsustust (nt „Kas kontrolltöös spikerdamine on vale?”), moraalset pühendumust („Kas sa spikerdaksid, kui oleksid kindel, et ei jää vahele?”) ja enda kirjeldatud moraalset käitumist („Mitu korda sa oled kontrolltöös või kodususes töös spikerdanud viimase aasta jooksul?”). Selliseid küsimustikke võib välja jagada kooli iseloomukasvatuse initsiatiivi

alguses, et teada saada algfase, ja hiljem veelkord, et hinnata edasiminekut. (Lickona et al., 2002; 2003; 2007)

Moraalne ja pädevusiseloorm (*performance character*)

Erinevatel ajajärkudel ja kultuurides on haridusel olnud kaks suurt eesmärki: aidata õpilastel saada **targaks** ning aidata neil saada **heaks**. Iseloomu on vaja mõlema jaoks. Neil on vaja *moraalset iseloomu*, et käituda eetilisel, püüelda sotsiaalse õigluse poole ning elada ja töötada kogukonnas. Nad vajavad *pädevusiseloormu*, et viia ellu oma moraalipõhimõtteid ning edeneda koolis ja elus. Nagu Vana-Kreekas välja toodi, tähendab voores inimlikku suurepärast. Olla iseloomu edendav kool või iseloomu edendav kogukond tähendab püüelda parimat ning teha parimat igas elu vallas. (CEP, 2008)

Kümme viisi, kuidas koolid saavad edendada pädevusiseloormu arengut [väljavõte CEP kirjalikust seisukohast, 2008]

Raamatutes, õppekavades ja uuringuaruannetes (vt nt „Mis töötab iseloomukasvatases“ (*What Works in Character Education*)) on viimase kahe aastakümne jooksul kirjeldatud hulgaliselt teguviise iseloomukasvatuse edendamiseks. Vähemal määral on kirjeldatud ka teguviise pädevusiseloormu arenguks, nt Bergeri „*An Ethic of Excellence*“, uuringu „*Smart&Good High Schools: Integrating Excellence and Ethics for Success in School, Work and Beyond*“ aruanne ning CEP iga-aastane väljaanne „*National Schools of Character*“ (iseloomustatakse lühidalt iga auhinna võitnud kooli ning tuuakse välja, kuidas seal saavutusi ja häid omadusi edendatakse).

Pädevusiseloormu arendamise tegevuskavad, mis põhinevad koolisisesel tegevusel, ei asenda lapsevanemate olulist panust iseloomukasvatuse läbiviimisel. Samuti ei vähenda need vajadust koolide suhtluse järele perekondade kui partneritega, innustades laste jõupingutusi ja õppimist. Kuid need 10 teguviisi, eriti kui neid rakendada kõiki koos, saavad aidata vormida kooli ja eakaaslaste grupi kultuuri, mis maksimeerib motivatsiooni õppida ja eesmärke saavutada, isegi õpilaste puhul, kes ei pruugi muidu selliseid kalduvusi klassiruumi tuua.

1. Looge turvaline ja toetav õpikeskkond. Et olla valmis õppima ning oma pädevusiseloormu arendama, peavad õpilased tundma end koolis turvaliselt ja toetatuna. Hooliv koolikogukond, mis austab õpilaste erinevusi ning loob kuuluvustunde õpilaste ja personali seas, on põhjaliku töö ja akadeemilise edu alus. Põrdepunktiks olnud uuringus, milles osalesid 90 000 keskastme- ja gümnaasiumiõpilast, leiti, et õpilased, kes tunnevad end kooliga seotuna, mõõdetuna suhete kvaliteedi abil õpetajate ning koolikaaslastega, on tõenäoliselt rohkem motiveeritud õppima ning neil on kõrgemad akadeemilised püüdlused ja saavutused¹ (vt Charles Elbot ja David Fulton „*Building*

International School Culture: Excellence in Academic an Character“, et leida viise, kuidas luua kogu kooli hõlmav õpikogukond, kus oleks tugev side jagatud tuumväärtuste ümber.ⁱⁱ⁾

2. Pöörake tähelepanu suurepärasele omadustele. Suurepäraseid omadused saavad alguse koolikultuurist. Koolid peaksid seepärast tegema kõik endast oleneva, et edendada kultuuri, kus on „lahe hoolida headest omadustest“ ning kus kõiki õpilasi, kui neile antakse piisavalt aega ja tuge, peetakse suuteliseks tegema kõrge kvaliteediga tööd. Kui õpilased sisenevad kultuuriruumi, mis nõuab ja toetab suurepäraseid omadusi, teevad nad kõik endast oleneva, et sellesse sobituda. Bergeri „*An Ethics of Excellence*“ näitab, kuidas õpetajad saavad suurepärasele omadustele piisavalt tähelepanu pöörata, olles klassiruumis järjepidevad, oodates, et õpilased teeksid oma parima ning pakkudes hästikavandatud projektipõhist õpet, mis tingib kvaliteetse töötamise. „Suurepäraistel omadustel on võime muuta“, kirjutab Berger, „Kui õpilane kogeb korra, et ta võib olla suurepärane, pole ta enam iialgi samasugune. Tekib uus enesepilt, uus võimalikkuse mõiste.“ Kui aitame kõigil õpilastel jõuda kvaliteetse tööni klassiruumis, peame samuti meeles pidama, et suurepärasuseni võib jõuda mitmeti, loeb ka kõik see, mida pakuvad õppetöövälised tegevused. Paljude noorte jaoks võib meisterlikkus peituda bändis, kunstiringis või korvpallivõistkonnas (vt „*Smart & Good High Schools*“ illustreerivate näitejuhtumite leidmiseks). Uuring kinnitab, et õppetööväliste tegevuste võime elu positiivselt mõjutada on seotud nii moraalse kui pädevusiseloomuga.ⁱⁱⁱ⁾

3. Edendage nii õpetajate kui õpilaste hulgas arengu mõtteviisi, mis asetaks rõhu jõupingutuse tähtsusele. Uuringud näitavad, et meie enesekindlust keeruliste ülesannetega kohtumisel, mis on järgmine oluline pädevusiseloomu aspekt, mõjutavad uskumused intelligentsuse ja isiksuse kohta. Aastatepikkuse uurimistöö abil leidis Carol Dweck, et selle järgi, kuidas õpilased ja täiskasvanud vastavad küsimustele nagu „Kas intelligentsus on kindlaks määratud või saab seda muuta?“ ning „Oled sa kindlate omadustega inimene või saad sa end oluliselt muuta?“ on võimalik ennustada, kuidas need samad isikud reageerivad väljakutsetele nii koolis kui elus üldse. Kinnistunud mõtteviis, et meie omadused pannakse enamjaolt paika meie sünniga, võib viia sildistamiseni ja enese ning teiste stereotüüpidesse surumiseni. Hakatakse vältima keerulisemat tüüpi ülesandeid, keskenduma rohkem hinnetele kui õppimisele, varjama oma vigu ning isegi petma, et hoida ära läbikukkumist. *Arengu mõtteviis* ehk usk, et saame jõupingutuste abil muutuda paremaks, võib teha meid uudishimulikumaks, me pühendume õppimisele selle enese pärast, otsime uusi ülesandeid ning suurendame oma jõupingutusi, et ületada uusi takistusi

Kinnistunud mõtteviisiga inimeste jaoks on hinded nende väärtuse hindajad, arengusse uskujate jaoks näitavad hinded, kas nad on oma eesmärkidega hakkama saanud või peavad nägema rohkem vaeva^{iv)}. Siinkohal toon välja kaks selget haridusalast järeldust Dwecki uurimusest: (1) rõhutage jõupingutust rohkem kui seesmisi võimeid („Sa töötasid kõvasti selle kirjatöö kallal“ mitte „oled nii andekas kirjutaja“) ja (2) vaadeldge kõiki õpilasi kui terviklikke ja võimekaid, mitte kui siltide ja

stereotüüpidega piiratud isikuid. Arengut ning pädevusiseloomu võime samuti edendada siis, kui aitame õpilastel asuda lahendama ülesandeid, mis nõuavad pingutust, kuid mis siiski jäävad nende võimete piiresse (pole liiga rasked ega liiga kerged), omandada oskusi, mis on vajalikud edu jaoks ning innustades neid aja jooksul oma haaret laiendama.

4. Arendage kõigi koolikogukonna liikmete intellektuaalseid kalduvusi. Peale selle, et tugevdada täiskasvanute ja õpilaste usku jõupingutuse väesse, saame edendada teisi pädevusiseloomu juurde kuuluvaid intellektuaalseid kalduvusi, mis mängivad olulist rolli õppimises. Projekt *Zero* Harvardi Ülikoolis on defineerinud intellektuaalse iseloomu, millega kaasnevad sellised kalduvused nagu avatus, uudishimu, metakognitiivsus (mõtlemise üle reflekteerimine), strateegilisus, skeptilisus, tõe ja mõistmise otsimine.^v Need intellektuaalsed kalduvused sisaldavad endas moraaliväärtusi nagu näiteks nõusolek kuulata teiste ideid, tõese väärtustamine enda jaoks kasuliku või soodsa asemel ning ausus oma mõtete ja uskumuste osas. Nagu moraaliväärtusi, arendatakse ka neid „meelte harjumusi” arutluse, eeskujude, vaatluse, praktika ning refleksiooni kaudu. Treenides õpilasi konflikte lahendama ning õpetades neid mõtlema enne tegutsemist, loome võimalused intellektuaalsete kalduvuste eest hoolitsemiseks. Sellised kalduvused peaksid juhtima ka täiskasvanuid, kes loovad kooli professionaalse kogukonna ning kes tegutsevad kõige tõhusamalt omavahel suheldes ja üksteist aidates.

5. Andke ülesandeid, mis õpilastele korda lähevad. Mõtlemise ja suurepärasuse kultuuri loomine vajab jõulist pedagoogilist käsitlusviisi, mis motiveerib õpilast tegema mõttekat, kõrge kvaliteediga tööd ning taotlema pädevusiseloomu omadusi, mis on sellise töö tegemiseks vajalikud. Üks oluline pedagoogiline teguviis on anda ülesandeid, mis lähevad õpilastele korda – ülesandeid, mis inspireerivad õpilasi, sest need panevad proovile, on mõttekad, mõjutavad teisi ning on seepärast seesmiselt rahuldust pakkuvad. Ron Berger kirjeldab ühte sellist projekti, kus 6. klassi õpilased intervjuerisid pensionäre ning kirjutasid nende elulugusid: „Mitte keegi ei pidanud õpilastele ütleva, millisel põhjusel tuli oma tööd hästi teha. Need raamatud pidid saama vanadele inimestele kingituseks, millest võiks saada kallis perekonnareliikvia. Õpilased soovisid kriitikat ja abi ükskõik kellelt. Nad lugesid sissejuhatavate peatükkide viimased mustandid ette tervele klassile, et kuulda ettepanekuid. Nad töötasid, mustand mustandi järel, kaanekujunduse kallal, nad tahtsid, et nende raamatud oleksid täiuslikud.“ Tegevus, mis positiivselt mõjutab teisi inimesi, edendab õpilaste seesmist motivatsiooni täitmaks mitmeid omavahel seotud inimlikke vajadusi: oma panuse andmist, sideme tundmist kogukonnaga ning kompetentsuse kogemist.

6. Pakkuge eeskujut. Kui soovime, et õpilased püüdleksid suurepärase poole, peavad nad nägema, milline suurepärase välja näeb. Mitmed koolid näevad vaeva, et varustada õpilased erinevate näidetega kõrge kvaliteediga tööst antud ülesande puhul enne, kui õpilased hakkavad pihta oma tööga. Mis teeb just selle joonistuse, teadusprojekti või kirjatöö nii heaks? Milline oli sellise tulemuse

saavutamise protsess? Millised vead ning muudatused olid tõenäoliselt selle töö osadeks? Bergeri „*An Ethic of Excellence*“ pakub abistavaid näiteid selle kohta, kuidas õpetajad võivad saada „suurepärasuse arhivaariks“ ning tõhusalt kasutada õpilasprojektide algatamisel eeskujusid.

7. Õhutage tagasisidet ja redigeerimist. Tagasiside andmiseks läbiviidud grupikoosolekud võivad olla kesksel kohal pädevusiseloому arendamises. Õpilased toovad oma tööd kõigi ette, paluvad kommentaare ja ettepanekuid kaasõpilastelt ja õpetajatelt ning kasutavad seda tagasisidet, et muuta ja parandada oma tööd. (Mõned õpetajad toetavad mitmekordset redigeerimist vähemalt mõningate ülesannete puhul, rõhutades kvaliteedi tähtsust kvantiteedi ees). Õpetaja kasutab kriitikakoosolekut kui parimat konteksti õpetamiseks õpilastele vajalikke akadeemilisi mõisteid ja oskusi. Õpilased, kes kannavad ette oma töö, selgitavad tavaliselt kõigepealt oma ideid ja eesmärke ning annavad teada, milles sooviksid abi. Klassikaaslased vastavad kõigepealt positiivsete kommentaaridega ning hakkavad siis tegema ettepanekuid, mis on sageli üles ehitatud peenetundeliste küsimustena nagu näiteks „Kas sa kaaluksid selle-ja-selle muudatuse tegemist?“. Sellise toetusgrupi kriitika kaudu, mida juhivad austus ja hool, tekib eetilise õpikeskkond, kus õpilased ei taotle mitte ainult oma parimat, vaid püüdlevad ka selle poole, et välja tuua teiste parimad küljed.

8. Valmistage õpilasi ette oma tööd avalikult ette kandma. Õpilased töötavad kõige hoolsamalt, kui teavad, et nende töö kantakse publikule ette väljaspool klassiruumi. Mõningates koolides jagatakse iga lõpetatud projekti välise kuulajaskonnaga, näiteks teise klassi, direktori, lapsevanemate või laiema kogukonnaga. Õpetaja roll pole olla mitte õpilaste töö ainuke kohtunik, vaid tegutseda kui sporditreener või mängujuht, aidates õpilastel oma tööd ette valmistada avalikkuse jaoks. Sarnasel viisil nõuavad mõned keskkoolid abiturientidelt, et need teeksid näituse või avaliku ettekande pikaajalisest uuringust või loomingulisest tööst, mis kantakse ette õpetajatest, kaasõpilastest ning vähemalt ühest asjatundjast koosneva žürii ees. Teenindusõppe projektides tuleb oma tööd sageli sellisel viisil avalikkusega jagada. Kui nõuame, et õpilased kannaksid oma töö avalikult ette, peame loomulikult ka aitama neil omandada ja kasutada oskusi, mida on vaja edukate ettekannete tegemiseks.

9. Kasutage erinevaid hindamistasemeid, et aidata õpilastel suhtuda õppimisse vastutustundlikult. Columbine'i Põhikool (Woodland Park, CO), riiklik iseloому edendav kool (*National School of Character*) aastal 2000 näitab, kuidas kasutada hindamistasemeid, et aidata õpilastel õppida end hindama, eesmärke paika panema ning üldiselt õppimise eest vastutama. Columbine'i koolil on seitse isikliku ja sotsiaalse vastutuse standardit, mis on sisse viidud klassiruumi juhenditesse ja õpilaste hinnetelehele. Pädevusiseloому on esindatud nelja sellise standardiga: (1) „praktiseerib organisatoorseid oskusi,“ (2) „võtab riske ning paneb end proovile“, (3) „kuulab tähelepanelikult ja jääb ülesande juurde“ ja (4) „hindab oma õppimist“. Iga standard jaotub omakorda viieks spetsiifiliseks oskuseks. Iga oskuse jaoks on neli pädevustaset: *edenemas, algfase, vilunud* ja *edasijõudnud*. Näiteks esimene alapunkt organisatoorsete oskuste praktiseerimise all on seotud töö

lõpetamise ja ära andmisega. Neli pädevustaset selle konkreetse oskuse puhul on: „*edenemas*: lõpetan ja annan töö ära harva õigeaks ajaks“; „*alguse*: mõnikord on mul meeles lõpetatud töö ära anda, kuid vajan pidevat meeldetuletust“, „*vilunud*: tavaliselt on mul meeles lõpetatud töö ära anda mõne meeldetuletuse järel“ ja „*edasijõudnud*: annan pidevalt lõpetatud töö õigeaegselt ära ilma meeldetuletusteta“. Õpetajad räägivad õpilastega individuaalselt, et aidata neil hinnata, millisele tasemele nad kuuluvad, ning seada paika eesmärgi, kuidas paremaks saada.

10. Õhutage *meisterlikkusõpet (mastery learning)*. 1968. aastal arendas Benjamin Bloom välja käsitlusviisi, mida nimetatakse meisterlikkusõppeks ning millel on suur potentsiaal pädevusiseloому arendamiseks. Meisterlikkusõpe nõuab kõigilt õpilastelt, et nad valdaksid iga oskust teatud kokkulepitud määral.^{vi} Kui nad esimese korraga seda eesmärki ei saavuta, jätkavad nad proovimist. Viis kuuest suuremast uuringuülevaatest selle käsitlusviisi kohta põhjendavad käsitlusviisi positiivset mõju õpilaste saavutustele.^{vii} (Meisterlikkusõpet, nagu ka teisi pedagoogilisi lähenemisi, võib kurjasti ära kasutada; see võib viia demoraliseerumiseni, kui õpilastel kästakse tegutseda teatud tasemel, kuid ei aidata selliseid standardeid saavutada.) Meisterlikkusõpet kasutava riikliku iseloому edendava kooli õpetaja selgitab: „Terve meie programm tegeleb püsivusega. Alguses ei saa lapsed aru, et peavad ülesande kolm või neli korda ümber tegema, enne kui see on piisavalt hea. Nad õpivad püsivust.“ Üks õpilane meisterlikkusõppe eelistest: „Pead tundma oma tööd iga kandi pealt. Kui su projekti andmeanalüüs pole piisavalt hea, saad selle tagasi. Ning kui saad kursuse eest madalama hinde kui B, siis jääd tunnistusest ilma. Järgmisel aastal pead selle kursuse aga uuesti tegema.“ Ning nagu lisas ka koolijuht: „Nelja aasta jooksul tekib õpilastes sisemine lattu nende töö kvaliteedi hindamiseks. Meie eesmärk on muuta ümbertegemise protsess sisemiseks. Õpilased teavad, et viimasel aastal on neil vaid üks võimalus kirjatööd redigeerida või eksamit uuesti teha. Nad hakkavad pakkuma kvaliteeti juba esimesel korral.“

Kuidas koole eduka rakendamise korral tunnustatakse?

Riigipoolne tunnus iseloomukasvatuse näidispraktikaga koolidele puudub. Sotsiaal-emotsionaalse ja iseloomuarenduse algatuste loomisele keskendunud koolid võivad saavutada tunnistuse, saades riiklikuks iseloому edendavaks kooliks (*National School of Character, NSOC*), kui nad esitavad sooviavalduse ja läbivad kontrolli, mida toetab Iseloomukasvatuse Ühing (CEP). CEP on välja töötanud spetsiaalsed kvaliteedistandardid, need on hindamisvahendid, mis vastavad CEP tulemusliku iseloomukasvatuse üheteistkümne printsiibi nõudmistele ning mille abil hinnatakse auhinnale kandideerivate koolide tulemusliku iseloomukasvatuse printsiipide rakendamise taset ja kvaliteeti.

Riiklikud iseloому edendavad koolid (*National Schools of Character, NSOC*), CEP iga-aastane auhinnaprogramm, tunnustab üldhariduskoole, millel on ette näidata väljapaistvaid iseloomukasvatuse algatusi, mis annavad positiivseid tulemusi õpilaste käitumise, kodanikukasvatuse, koolikliima ning akadeemiliste soorituste arengus. Nimetatud programmi peamine eesmärk on levitada

iseloomukasvatuse näiteid kõikjal USAs. See toimub iga-aastase publikatsiooni kaudu, kus iseloomu edendavaid koole lühidalt kirjeldatakse.

Õpetaja iseloomukasvatuse alane koolitus ülikooli tasandil [Väljavõte (M.J. Schwartz, 2008)]

Enamik Ameerika Ühendriikide õpetajatest alustab oma õpetajakarjääri ilma igasuguse taustateadmisteta selle kohta, milline peaks olema iseloomukasvatuse roll koolis või kuidas õpetaja peaks kaasa aitama õpilaste iseloomukasvatusele. Iseloomukasvatusega tegelevad õpetajad on tavaliselt õppinud tõhusast või ebatõhusast praktikast, konverentsidelt ning ametialastelt koolitustelt, mida kool või kogukond on koolipersonali jaoks võimaldanud.

1999. aastal andsid Bostoni Ülikooli Eetika ja Iseloomu Arendamise Keskus (*Center for the Advancement of Ethics and Character at Boston University*) ja Iseloomukasvatuse Ühing välja uurimuse iseloomukasvatuse olukorrast koolides. Uurimusse olid kaasatud 600 juhuslikult valitud dekaani ning osakonnajuhatajat 1326 õpetajakoolituse programmi hulgas (Jones, Ryan ja Bohlin, 1999). Koolid esindasid läbilõiget USA õpetajakoolituse programmidest.

Uuringust „Õpetajad kui iseloomukasvatavad” (*Teachers as Educators of Character*) tulenevad mitmed olulised järeldused, mis moodustavad raami iseloomukasvatuse olukorrale Ameerika Ühendriikide koolides.

Laialdane konsensus

Uuringus osalenud koolijuhid nõustusid, et iseloomukasvatust tuleb toetada. Enam kui 90% arvas, et tuumväärtuseid saab ja tulebki õpetada koolis. Avatud vastustega küsimustikes pidasid mitmed vastajad iseloomukasvatuse olulisust demokraatia esmatähtsaks komponendiks.

Retoorika ja reaalsus

Kuigi mitmed vastajad pidasid iseloomukasvatust tähtsaks, siis tegelikult pole see õpetajakoolituses eriti prioriteetne. Vaid 24,4% puhul oli iseloomukasvatusel programmis oluline roll kohustuslike ja valikkursuste seas. Vaid veidi rohkem, 35,5% vastanuist ütles, et iseloomukasvatusele pööratakse palju tähelepanu mitteformaalselt, näiteks foorumites, loengutes ning erinevatel tseremooniatel. Kõige olulisem aga on, et vaid 13,1% vastanuist olid rahul oma institutsiooni jõupingutustega iseloomukasvatuse õpetamises.

Iseloomukasvatuse kursuste tüübid

Iseloomukasvatusega tegeleti vähemalt ühes kohustuslikus aines 70,1% vastanute sõnul. Vaid 10,6% ütlesid, et iseloomukasvatuse jaoks oli eraldi kohustuslik aine. Kokkuvõttes oli kümme erinevat tüüpi kursust, kus iseloomukasvatusega mingil moel tegeleti. Need kursused olid:

- Metodoloogia/pedagoogika
- Psühholoogia/sotsioloogia
- Kaasaegsed probleemid hariduses
- Filosoofia ja hariduse ajalugu
- Religiooniõpetus/teoloogia
- Juhtimine/kutse-eetika
- Iseloomukasvatus/väärtuskasvatus
- Õpekava/erialaspetsiifilised küsimused

Näib, et iseloomukasvatus on suuresti üksikute õppejõudude isiklik ettevõtmine ning süsteemsel üldisel moel sellega ei tegeleta.

Üks liikumine, mitu häält

Uurimuses leiti, et koolides kasutatakse mitmeid erinevaid vaatepunkte ja praktikaid õpetajakoolituse programmides moraali- ja iseloomukasvatusega tegelemiseks.

Kogukonna tähtsus

Kahes haridusasutuste juhtide poolt välja toodud käsitlusviisis raamistab kogukond iseloomukasvatuse alaseid ettevõtmisi. Ehitades hoolivat kogukonda klassiruumis ja koolis, keskendutakse püüdele edendada koostööd ja empaatiat õpikeskkonnas. Teenindusõpe annab võimalusi tegutseda kogukonnas, mis pakub õpilastele väljavaateid kogukonnaga lähemalt suhelda.

Protsess vs sisu

Viimastel aastatel esineb õpetajate seas suundumus liikuda iseloomukasvatuse sisuga seotud käsitluse juurest protsessile suunatud käsitluse juurde. Sisulises käsitlusviisis uuritakse iseloomu ja eetikaga seotud ideaale kursuste sisu kaudu, nt ajalooliste kujude või kirjanduse kaudu. Selle vastandina hõlmab kõige populaarsem lähenemine iseloomukasvatusele hooliva kogukonna loomist. See on protsessile suunatud käsitlusviis, mis keskendub pedagoogikale ja praktilistele teguviisidele, mida vastandatakse akadeemilistest õpingutest tuleneva teadmistebaasi ehitamisele.

Seosed missiooniga

On olemas selge seos kooli missioonikirjelduses iseloomu mainimise ja õpetajakoolituse programmidesse iseloomukasvatuse kaasamise vahel.

Uurimuse kokkuvõte

Uurimus leidis peamiselt, et Ameerika Ühendriikide koolid „jäävad hätta”. Täpsemalt:

Vaatamata asjaolule, et iseloomukasvatusele pühendatakse kõrgel tasemel, iseloomustab praegust õpetajakoolituse õppekava katkendlikkus teoreetilise toe ja programmilise reaalsuse vahel. Dekaanid väljendavad pettumust nende oma institutsioonide iseloomukasvatuse alaste pingutuste osas, nad kirjeldavad olukorda, kus iseloomukasvatus on jäetud üksikute õppejõudude hooleks ega toimi õpetajakoolituse programmides tugeva aluspõhjana. Kahtlemata leidub üle riigi suurepäraseid eeskujusid, kuid õpetajakoolitus tervikuna peab tegema rohkem, andmaks tulevastele õpetajatele edasi, et iseloomukasvatus on õpetajaks olemises kesksel kohal (Jones jt 1999, lk 20).

Üliõpilane ja tema tulevased õpilased

Kui räägime õpetaja koolitamisest moraali- ja iseloomukasvatuse osas, on medalil kaks külge. Ühest küljest on vajalik moraali- ja iseloomukasvatus koolitavate õpetajate jaoks, mis võimaldaks neil olla eeskujuks oma tulevastele õpilastele. Teisest küljest on õpetajaid tarvis ette valmistada nii, et neil oleksid teadmised ja oskused sobiva klassistruktuuri sisseseadmiseks, et nad oskaksid edasi anda vajalikke juhiseid, luua suhteid ning teha pedagoogilisi valikuid, mis on olulised nende tulevaste õpilaste moraali- ja iseloomukasvatuse jaoks.

Moraali- ja iseloomukasvatuse lõimimine õpetajakoolitusse

2003. aastal lõi CEP tulevaste iseloomukasvatavate toetusprogrammi (*Future Educators for Character*), et juhtida tähelepanu innovaatilistele tegevustele, mille abil püütakse muuta iseloomukasvatust õpingute osaks kolmes väljavalitud kohas. Illinois-Chicago Ülikool (UIC), Whitworthi Kolledž, kiriklik kool Spokane`is ning kolmas kool valiti algselt kaheaastase programmi jaoks. Missouri- St Louis Ülikool (UMSL) sai kolmandaks kooliks grandi teisel aastal. Koolide valikul tugineti punktiarvestusele, kus võeti arvesse joondumist CEP tulemusliku iseloomukasvatuse üheteistkümneprintsiibi järgi ning toodi selgelt välja tulemused, rõhutades tugevalt hinnangulist komponenti. Igal väljavalitud koolil oli iseloomukasvatuse käsitusviisil erinev teoreetiline rõhuasetus. UIC kasutas aluseks oleva sotsiaalse raamistikuna sotsiaalse ala teooriat (*social domain theory*; Nucci, 2001). See raamistik võimaldas neil keskenduda õpetamisviisidele, mis on seotud õpilaste moraalsuse konstrueerimise, sotsiaalsete konventsionaalsete väärtuste, privaatsfääri ja personaalse kontrolliga.

UMSL lähenes iseloomukasvatusele samuti sotsiaalse õigluse vaatepunktist ning Whitworth kasutas integreeritud kogu kooli raamistikku, mis sidus „vaimu ja südame hariduse”.

Eesmärgi jaoks lõimida õpetajakoolituse programmides iseloomukasvatus õppekavaga, osutusid edukateks mitmed tegevuskavad.

Grandi vastu huvi tundes kerkis riiklikes ülikoolides üldiselt esile kolm teemat: 1) dekaani toetus, 2) töötajate soov tegutseda koos kollegiaalsel moel, mis tooks välja programmi kontseptuaalse raamistiku eesmärgi, 3) vajadus staažikate töötajate järele, kes olukorda kontrolliksid.

Iga kool võttis ette erinevaid tegevusi, et huvitatud teaduskonda seoses õpetajakoolituse programmiga iseloomukasvatuse alal harida.

Hindamine

Lisaks alusintervjuu infole koguti aja jooksul lisaandmeid. Need tegevused sisaldasid süllabuste ülevaateid, uuringuid (õpetaja efektiivsus, CEP kvaliteedistandardid) ning õpilaste loodud tööde ülevaateid. Et levitada iseloomukasvatust üle kogu õpetajakoolituse, tegutses iga kool süllabuste esialgse ülevaatamise kallal.

UIC seadis sisse päeviku projekti tegevuste kohta ning vaatles kogu teaduskonna tegevusse rakendamist. Seal hinnati ka tudengite moraalsel arengut ja lapse arengu kursuse hariduslikke komponente koos küsimustikega õpilaste teadmiste ning tulemuste kohta, võttes arvesse sotsiaalset ja moraalsel arengut ja iseloomu tekkimist.

Whitworth kasutas CEP kvaliteedistandardeid mõne muudatusega, et hinnata, millisel määral nende õppeprogrammid järgisid CEP tulemusliku iseloomukasvatuse põhimõtteid. Lisaks hindasid nad tudengite kirjalikke arutlusi nende kogemuste kohta. UMSL kasutas eel- ja järeltaste kontrollimaks, kui valmis tundsid tudengid end olevat tegelemaks iseloomukasvatusega.

Iseloomukasvatus pluralistlikus kogukonnas

Ameerika Ühendriikide koolid muutuvad üha kirjumaks nii õpilaste rahvuse kui õpivõimekuse osas. Piirkondades, mis veel sugupõlv tagasi võisid olla üleni ingliskeelsed, kasvab õpilaste hulk, kelle jaoks inglise keel on teine keel. Mõningates koolipiirkondades võib perekondade hulgas, kes saavad oma lapsed riigikooli, olla esindatud isegi 40 erinevat keelt. Mõned nendest koolidest kasutavad iseloomukasvatust ja sotsiaal-emotsionaalset õppimist selleks, et suurendada erisuste aktsepteerimist ning õpetada tähtsaid probleemi- ja konfliktilahendusoskusi, mis viivad rahulikuma ja tootlikuma keskkonnani.

Et iseloomukasvatus võetaks kaasaegses kultuuriliselt mitmekesisel koolis omaks ning et see oleks tulemuslik, peavad koolid tegema kõik endast oleneva, et kaasata kõiki osapooli. Lapsevanemaid ja kogukonna liikmeid peab kutsuma osalema kooli eetiliste tuumväärtuste valikus. Kool peab tegema kõik võimaliku, et tuua vanemaid selle protsessi juurde, vajaduse korral kasutama tõlkijaid ning isegi toetama väljaspool kooli asetleidvaid kohtumisi nende vanemate jaoks, kes mingil põhjusel kooli tulla ei taha või ei saa. Koolid paluvad vanemate abi nii eetiliste tuumväärtuste paikapanemisel kui kutsuvad lapsevanemaid üles neid väärtusi tegevuse abil defineerima ehk näitama, kuidas tuumväärtusi ellu rakendada. Kaasates vanemaid sellisel moel, saab läbi viia diskussiooni selle üle, kuidas erinevad kultuurid võivad tuumväärtusi erinevalt mõista. Selline protsess lubab koolikogukonnal (lapsevanematel, õpetajatel, haldustöötajatel, õpilastel ning kogukonnaliikmetel) lagedale tulla üheskoos välja valitud tuumväärtuste definitsioonidega.

Kaasates protsessi terve kogukonna, valides eetilised tuumväärtused ning jõudes kokkuleppele selle osas, millised näevad väärtused välja tegevuses, luuakse aluspind sotsiaalsete probleemide lahendamisele tulevikus. Ilma kõikide osapoolte osavõtuta alguses protsessis erinevad grupid väärtusi omaks ei võta ning see võib põhjustada väärtuskonflikte.

Kokkuvõte

Ameerika Ühendriikides puudub iseloomukasvatusele riiklik mandaat, mis paneks paika standardid tulemustele või inspekteeriks koolide jõupingutusi. Riik ei näe ette karistusi iseloomukasvatuse mitterakendamise eest. Sellegipoolest on tõhusa iseloomukasvatuse järele kasvav vajadus. Tööandjad leiavad, et noortel koolilõpetajatel on puudu moraali- või pädevusväärtustest, mis oleksid tööpaigal vajalikud. Lisaks on puudused eetilises otsustamises ja käitumises mõningatel USA juhtivatel ametikohtadel toonud kaasa riiklike seadusi, mis annavad välja standardeid ja sõnastavad ootusi ettevõtete käitumise kohta. Koolid pöörduvad iseloomukasvatuse poole, et saada abi käitumisprobleemide, sealhulgas küberkiusamise korral, ning võidelda sallimatusega üha multikultuursemas kogukonnas.

Et iseloomukasvatus saaks olla tõhus, peavad õpetajad olema valmis uurima sisekliimat/kultuuri oma klassis ja koolis, proovima kasutada pedagoogilisi käsitusviise, mis toetavad kokkulepitud tuumväärtuste arengut ning sotsiaal-emotsionaalsete oskuste kasutamist, ning levitama ja tõstma esile moraalset/eetilisi küsimusi ettenähtud akadeemilises õppekavas. Etteplaanitud ja ühise jõupingutuse abil on tõhus iseloomukasvatus paljutõotav viis varustamaks tulevasi kodanikke sellise moraali- ja pädevusiseloomuga, et nad oleksid võimelised läbi viima muutusi nii kohalikul, riiklikul kui ülemaailmsel tasandil.

¹ M.D. Resnick jt, "Protecting adolescents from harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health," *Journal of the American Medical Association*, 1997, 278, 10, 823-832.

¹ C.F. Elbot & D.V. Fulton, *Building an intentional school culture*. (New York: Corwin Press, 2007).

¹ Vt Lickona & Davidson, lk 112-114.

¹ C.S. Dweck, *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development*. (Philadelphia, PA: Psychology Press, 2000).

¹ R. Richhart, *Intellectual character: What it is, why it matters, and how to get it*. (San Francisco: Jossey-Bass, 2002).

¹ Benjamin Bloom, *All our children learning: A primer for parents, teachers, and other educators*. (New York: McGraw-Hill, 1981).

¹ Vt nt J.H. Block jt, *Building effective mastery learning schools*. (New York: Longman, 1989).

ⁱ M.D. Resnick jt, "Protecting adolescents from harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health," *Journal of the American Medical Association*, 1997, 278, 10, 823-832.

ⁱⁱ C.F. Elbot & D.V. Fulton, *Building an intentional school culture*. (New York: Corwin Press, 2007).

ⁱⁱⁱ Vt Lickona & Davidson, lk 112-114.

^{iv} C.S. Dweck, *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development*. (Philadelphia, PA: Psychology Press, 2000).

^v R. Richhart, *Intellectual character: What it is, why it matters, and how to get it*. (San Francisco: Jossey-Bass, 2002).

^{vi} Benjamin Bloom, *All our children learning: A primer for parents, teachers, and other educators*. (New York: McGraw-Hill, 1981).

^{vii} Vt nt J.H. Block jt, *Building effective mastery learning schools*. (New York: Longman, 1989).